

همه چیز درباره‌ی جنگل

دانستی‌هایی درباره‌ی محیط‌زیست

برای آموزگاران

زری آقاجانی

اشاره

در سه شماره‌ی اول این سلسله مطالب درباره‌ی آموزش محیط‌زیست و شیوه‌های رایج در این آموزش‌ها، نکاتی را یادآور شدیم. هم‌چنین در سه شماره‌ی قبلی درباره‌ی آب، هوا و نیز خاک، دانستی‌هایی را برای آموزگاران ارائه دادیم که ممکن است در کار آموزش‌های مدرسه‌ای محیط‌زیست به کارشان بیاید. در این شماره، اطلاعات مختصری درباره‌ی جنگل داده شده است.

وقتی جنگل‌ها توسط انسان‌ها تخریب شد، خودبه‌خود زیستگاه جانوران جنگلی نیز تحت‌الشعاع قرار گرفته و تعادل زندگی آن برهم خورد، تا جایی که حتی برخی از گونه‌های جانوری تقریباً نابود شدند. یکی از مهم‌ترین منابع گیاهی جنگل‌های بارانی هستند. این جنگل‌ها که فقط هفت درصد از خشکی‌های جهان را دربر گرفته‌اند، در جاهایی به‌وجود می‌آیند که ریزش باران زیاد و درجه‌ی حرارت هوا بالا باشد. این جنگل‌ها بیشتر در کشورهای فقیرتر وجود دارند و مردم برای به‌دست آوردن غذا هر سال قطعه‌ای از این طلای سبز را برای ایجاد زمین زراعی نابود می‌کنند. پس از مدتی که این زمین‌ها حاصل‌خیزی خود را از دست می‌دهند، دوباره قسمت دیگری از جنگل تخریب می‌شود و این روند هم‌چنان ادامه دارد. بیشتر آب‌های جهان از طریق جنگل‌های بارانی تولید می‌شود، زیرا بیشتر این درختان پهن برگ بوده و آبی را که از خاک می‌گیرند، دوباره توسط برگ‌هایشان به هوا برمی‌گردانند؛ در نتیجه با قطع این درختان مقدار باران نیز کاهش می‌یابد.

آب، خاک، هوا و جنگل منابعی هستند که انسان در پیدایش آن‌ها هیچ نقشی نداشته است. جنگل در دسته‌ی منابع طبیعی گیاهی قرار می‌گیرد و برای جانوران و انسان‌ها بسیار حایز اهمیت است. جنگل‌ها ریه‌های کره‌ی زمین محسوب می‌شوند و محل زندگی جانوران بسیاری هستند. جنگل‌ها نقش بسیار مهمی در تعادل آب و هوایی زیست کره ایفا می‌کنند.

در دین اسلام نیز پیامبر معظم اسلام درباره‌ی اهمیت جنگل فرموده‌اند: «نزد من شکستن شاخه‌ی درخت به منزله‌ی شکستن بال فرشتگان است.»

جنگل باغ طبیعی وسیع و بزرگی است که در آن گیاهان متنوع زیادی رشد می‌کند و عمر برخی از آنان شاید به هزاران سال برسد. جانوران زیادی هم در آن زندگی می‌کنند و اعضای این جامعه‌ی گیاهی - جانوری هریک می‌کوشند تا تعادل و پایداری خود را حفظ کنند.

آیا می‌دانید که بین جنگل و تمدن رابطه‌ای تنگاتنگ برقرار است!

همان‌طور که وجود جنگل‌ها راه ظهور تمدن‌ها را هموار می‌سازد، نابودی و تخریب آن هم باعث ایجاد خسارت‌های میلیاردری برای انسان‌ها خواهد شد. بدون جنگل اکسیژن کافی وجود ندارد، کربن بیش از حد مجاز می‌شود، خاک فرسایش می‌یابد و سیل خسارت‌های زیادی وارد می‌کند.

ظهور حیوانات در سطح کره‌ی زمین و زندگی جانوران همگی از برکت جنگل و پوشش‌های گیاهی است، زیرا قبل از وجود جنگل و گیاه فقط خزها و جلبک‌ها و قارچ‌ها رشد می‌کردند. بعد از مدتی سرخس‌ها رشد کردند، اما هنوز هیچ حیوانی وجود نداشت، زیرا گاز کربنیک در سطح زمین اجازه‌ی زندگی به آنان نمی‌داد. می‌گویند پیدایش انسان‌ها پس از جنگل بوده است، زیرا انسان با اکسیژن تولیدی جنگل‌ها و میوه‌ی درختان و شکار حیوانات زندگی می‌کرده است. اما با شروع کشاورزی انسان کم‌کم شروع به قطع درختان کرد.

درختان خوش بختی می آورند، نوشته‌ی ژان ژونو

در گذشته چوپانی در کوهستان‌های خشک و بادخیز زندگی می کرد که از محل زندگی او تا نزدیک‌ترین دهکده یک روز راه بود. او خیلی کم حرف می زد و وقتی گوسفندانش را برای چرا می برد سگش مراقب آن‌ها بود. زمانی که گوسفندان مشغول چرا بودند، او هم تخم درخت بلوط در زمین می کاشت. سه سال گذشت و از یکصد هزار تخم بلوطی که کاشته بود، ده هزارتای آن تبدیل به درخت شد. هم‌چنان که درختان بزرگ و بزرگ‌تر می شدند، جوی‌ها و نهرها هم پر از آب می شدند و همهی منطقه پر از گیاه و سرسبزی شده بود؛ چوپان تنها پیر و پیرتر می شد، اما هم‌چنان به کارش ادامه می داد. او هم درخت بلوط می کاشت و هم درخت راش. هیچ‌کس از کار او خبر نداشت. تا این که یک روز مردم دیدند که آن منطقه‌ی خشک و بی آب و علف، آن‌چنان سرسبز شده است که گویی معجزه‌ای رخ داده است. امروز پس از ۳۰ سال از برکت کار یک تنه و خستگی ناپذیر یک انسان منطقه‌ای آباد و خرم به وجود آمده است. چوپان توانست با کاشت درخت به خوش بختی خود و دیگران کمک زیاد بکند.

جنگل‌ها در کره‌ی زمین

سه نوع جنگل در سطح زمین وجود دارد:

۱. جنگل‌های استوایی یا بارانی که در مطالب قبل درباره‌ی آن‌ها گفت‌وگو کردیم.
۲. جنگل‌های مدیترانه‌ای که فصل بارندگی آن‌ها زمستان است و تابستان، فصل خشک و بی باران است؛ مانند قسمت‌هایی از کشور خودمان و سواحل مدیترانه.
۳. جنگل‌های مناطق معتدله شمالی: این جنگل‌ها دارای درختان پهن برگ و سوزنی شکلند. در قسمت سوزنی شکل‌ها هوا سردتر و در قسمت پهن برگ‌ها هوا گرم‌تر است.

نواحی جنگلی ایران

کشور ایران دارای پنج ناحیه جنگلی می باشد که عبارتند از:

۱. جنگل‌های ناحیه‌ی خزری که از آستارا تا مشرق

گرگان کشیده شده است و گونه‌های درختی آن راش، بلوط، ممرز، توسکا و زبان گنجشک است (۱/۹۲ میلیون هکتار).

آیا می دانید که: اگر سطح جنگل‌های یک کشور کمتر از ۲۵ درصد خاک آن باشد از نظر محیط زیست انسانی وضعیت بحرانی در آن کشور حاکم است.

۲. جنگل‌های ناحیه‌ی ایرانی و تورانی که در مرکز ایران واقع شده است و تا شمال شرقی ادامه دارد و گونه‌های درختی آن شامل ارس، گز، و تاغ است (۳/۴ میلیون هکتار).
۳. جنگل‌های ناحیه‌ی زاگرس در سرتاسر کوه‌های زاگرس واقع شده‌اند و گونه‌های درختی آن بلوط، بادام و بنه می باشند. جنگل‌های این ناحیه برای تولید آب و انرژی دارای اهمیت زیادی هستند. رودهای کر، دز، کارون و زاینده‌رود، رود کرخه از حوزه‌ی آبخیزی این جنگل‌ها است (۴/۷۵ میلیون هکتار).
۴. جنگل‌های ناحیه‌ی خلیج فارس و دریای عمان در جنوب و در قسمت‌های جنوبی کوه‌های زاگرس و به صورت نواری از غرب تا شرق کشیده شده‌اند. گونه‌های درختی آن کنار، حرا و آکاسیا است.
۵. جنگل‌های ناحیه‌ی ارسبارانی که به‌طور عمده از درختان بلوط تشکیل شده‌اند و با ۱۶۴ هزار هکتار کمترین مساحت را دارند. متأسفانه جنگل‌های ایران نیز به دلیل مشکلات زیست محیطی طعمه‌ی حریق و دلایان چوب گشته و دیگر دارای آن شرایط مطلوب یا مساحت‌های گذشته نیستند و در معرض نابودی قرار گرفته‌اند.

اهمیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جنگل

از جنگل‌ها می توان به عنوان طلای سبز نام برد. چنان چه کشوری

نواحی جنگلی فراوانی داشته باشد به‌طور قطع از توسعه‌ی پایدار و وضعیت اقتصادی مناسبی نیز برخوردار خواهد بود. هم‌چنین جنگل‌ها نه تنها تأمین‌کننده‌ی اکسیژن موجود هستند، بلکه امروزه پزشکان برای درمان مسائل روحی و روانی از طبیعت سبز جنگل نیز کمک می‌گیرند. جنگل‌ها از نظر اقتصادی منافع بسیار زیادی را برای دولت به‌وجود می‌آورند، ولی متأسفانه مردم با تعرض به اموال عمومی و مصرف بی‌رویه و غیرقانونی از آن‌ها برای سوخت، فروش چوب درختان و... باعث تضعیف کشور می‌شوند. در حال حاضر بیشتر کشورهای پیشرفته برای استاندارد کردن مقدار فضای سبز در کشورهاشان به ساخت پارک‌های جنگلی اقدام کرده‌اند.

پیش‌گیری از آلودگی صوتی

یکی دیگر از دست‌آورد‌های پیشرفت و تکنولوژی برای انسان، آلودگی صوتی است. صداهای خودروها، موتورسیکلت‌ها، دوره‌گردها،

آیا می‌دانید که چوب جنگل‌های بارانی بسیار مرعوب و بالارزش است!

جنگل‌های بارانی فصل خشک ندارند و در آمریکای جنوبی، بخشی از آسیا و آفریقا واقع شده‌اند.

فوائد جنگل

- جنگل‌ها باعث تعادل آب و هوای کره‌ی زمین می‌شود.
- جنگل‌ها مانع ایجاد سیلاب و مانع فرسایش خاک می‌شوند.
- جنگل‌ها از افزایش درجه‌ی حرارت زمین جلوگیری می‌کنند و اثرات گل‌خانه‌ای را خنثی می‌سازند.
- جنگل‌ها اکسیژن سازهای کره‌ی زمین هستند.
- جنگل‌ها به دلیل داشتن درختان سریع‌الرشد منبع تهیه‌ی کاغذ نیز هستند.
- جنگل‌ها منابع غذایی، هم برای جانوران و هم برای انسان‌ها هستند.
- جنگل‌ها حتی منابع دارویی نیز به‌شمار می‌آیند و از روغن و صمغ برخی درختان استفاده‌های بسیاری می‌شود.

کارخانجات و ماشین‌آلات صنعتی، ساختمان‌سازی و... برای انسان بسیار آزاردهنده است و باعث بیماری‌های روحی و عصبی می‌شوند. یکی از راه‌حل‌های مناسب برای کنترل آلودگی صوتی ایجاد فضای سبز است، البته توصیه می‌شود برای این منظور از دو نوع درخت برگ سوزنی و پهن برگ^۱ با هم استفاده شود تا سد مناسبی در برابر صوت ایجاد گردد. بهتر است در اطراف فرودگاه‌ها، کارخانجات و مراکز ورزشی کمربند سبز

ایجاد گردد، تا صداهای نامطلوب آن‌ها کنترل شود. - درخت کاری حتی برای اطراف مناطق مسکونی نیز بسیار سودمند است. - علاوه بر راهکار ایجاد فضای سبز بهتر است آگزوز خودروها بررسی شده و استفاده از بوق در مناطق شهری ممنوع گردد. - استفاده از گوشی برای کارگران ساختمان و کارخانجات الزامی شود. - عایق‌بندی کردن ساختمان و دیوارها به‌طور دقیق انجام شود. - حقوق شهروندی و همکاری با یکدیگر برای ایجاد شهری آرام و پر از آرامش در نظر گرفته شود.

حفاظت از جنگل

با توجه به خطراتی مانند جنگل‌زدایی برای به‌دست آوردن الوار و ایجاد زمین‌های کشاورزی، ایجاد گازهای گل‌خانه‌ای، بارش باران‌های اسیدی و تضعیف درختان جنگل، هنوز می‌شود این ثروت گران‌بها و بی‌مانند را حفظ کرد. البته در اجرای این امر باز هم دولت‌ها و مردم باید در کنار یکدیگر قرار بگیرند. همه‌ی هدف ما از آموزش محیط‌زیست این است که با آگاهی‌دادن و پیشنهاد راهکارهای بسیار ساده و آسان، ولی کاربردی محیط‌زیست را از چالش‌هایی که آن‌را در معرض نابودی قرار داده است، نجات دهیم.

از اقدامات اساسی که مردم و دولت می‌توانند انجام دهند، به مواردی چند اشاره می‌شود:

- برای حفظ جنگل به جای هر درختی که قطع می‌شود، باید یک درخت جوان کاشته شود و از آن محافظت شود.
- دولت‌ها نباید اجازه دهند که حریم جنگل‌ها توسط سوداگران محدود شده و تخریب گردد. بنابراین باید قوانین اکید وضع شود.
- با اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی می‌بایست مردم را به مشارکت در حفظ اموال و منابع طبیعی مانند جنگل دعوت کرد.
- افراد یک جامعه با رعایت مواردی که موجب بقا و دوام محیط‌زیست می‌شود، می‌توانند به پاکیزگی و حفظ آب، خاک، هوا و جنگل کمک کنند.
- خوش‌بختانه یکی از مناسبت‌ها در کشور ما روز درخت کاری است. این نوع اقدامات باعث افزایش فضای سبز و درختان می‌گردد.
- هنگام توسعه‌ی جنگل‌ها نباید فقط از یک گونه‌ی گیاهی کاشت، زیرا جنگل را در مقابل آفات آسیب‌پذیر می‌سازد.
- از انباشتن زباله در جنگل و اطراف آن خودداری شود.
- این‌اندک را با توجه دادن درباره‌ی شما به داستانکی زیبا که در صفحه‌ی پیش درج شده به پایان می‌بریم، اما بحث حفاظت محیط‌زیستی پایانی ندارد.

پی‌نوشت
۱. افرا، چنار، کاج، اقاقیا